

is een aantal brieven waarin inhoudelijk over studies wordt gesproken, vooral over Germaanse studies; maar de correspondentie bestaat voornamelijk uit brieven met een vermenging van wetenschap en alledaagse aangelegenheden. Het is een correspondentie waarin geleerden melden wat ze bestuderen, waarin ze via Junius boeken, handschriften, aantekeningen of bijzondere drukken uitlenen, waarin ze suggesties geven over materiaal dat voor geleerden met wie Junius bevriend is van belang kan zijn of voor elkaar aan relevante informatie proberen te komen. Zo krijgen jongeren ook een aanbevelingsbrief mee als ze tijdens hun 'tour' Engeland aandoen, zodat ze door Junius in de Engelse wereld kunnen worden geïntroduceerd. Junius heeft daartoe natuurlijk ook een heel gunstige positie: hij vertoeft in de hoogste Engelse kringen en, wat nog veel interessanter is, hij kan zonder problemen Arundels bijzondere kunstcollectie laten zien. Voor hedendaagse onderzoekers zijn natuurlijk ook de vele vermeldingen van derden van belang. Deze veelal korte verwijzingen vormen samen een beeld van een netwerk, globaal over Engeland en Nederland, van vooral geleerden die zich met de letteren bezighouden, waar Junius als 'netwerker' in zit.

Tot besluit hoop ik dat u zich ook tot de 'braven' wilt rekenen die Junius waarden als kunsthistoricus van de klassieke oudheid, als gouverneur en bibliothecaris, als grondlegger van de Germaanse taalwetenschap en als netwerker tussen geleerden in Engeland en Nederland.

Saskia Stegeman, *De utilitate ac moralitate dedicationum. Dedicaties van en aan Theodorus Janssonius van Almeloveen (1657-1712)*

'De oprechte lezer heeft gelijk, wanneer hij oordeelt dat de meeste dedicaties geschreven zijn, om walging op te kunnen wekken bij eerlijke en fatsoenlijke lezers', schreef de Duitser Nicolaas Gundling in 1737. Hiermee is de toon gezet van de kritiek die na 1700 losbarstte op de dedicatie en die ook nu nog zijn invloed heeft. De kritiek van de meeste schrijvers op de dedicatie concentreerde zich op twee punten: de onoprechte vleierij en de hebzucht van de auteurs, die met hun dedicatie een zo groot mogelijke beloning probeerden binnen te halen. Ondanks dit negatieve oordeel werden echter ook in de achttiende eeuw nog veel werken gepubliceerd met een dedicatie. Blijkbaar was het nut dat men hiervan in de praktijk ondervond toch groter dan het risico een slechte naam te krijgen. Of viel het wel mee met de onoprechtheid in de dedicaties? Modern historisch onderzoek besteedt echter weinig aandacht aan de dedicatie, die nog steeds beschouwd wordt als overbodige en zelfs afkeurenswaardige franje in het voorwerk van een boek. Zowel vanwege het praktische nut - in breder opzicht dan alleen het geld - de *utilitas*, die ze toen bezat voor een auteur, als vanwege de informatie die een historicus eruit kan opdoen, verdient de dedicatie meer aandacht dan ze tot nu toe heeft gekregen.

Een analyse van de opmerkingen en de dedicaties van en aan Th.J. van Almeloveen, arts en hoogleraar in Harderwijk, laat zien dat de werkelijkheid niet zo eenzijdig en negatief was als de kritiek doet vermoeden. Van Almeloveen had geen aandacht voor de eventuele negatieve aspecten die aan een dedicatie konden kleven. Integendeel, hij beschouwde een dedicatie als een noodzakelijk onderdeel van een uitgave. Met de dedicatie van een boek stonden dan ook nog al wat belangen op het spel. In 1705 vroeg Van Almeloveen een goede vriend om advies voor de dedicatie van zijn *Fasti consulares*: 'Je weet vast wel, dat niets voor mij belangrijker is dan mijn goede naam, die zovelen trachten te bezoedelen. Omdat deze goede naam ook afhangt van de boeken die ik schrijf, en vooral van hun voorwerk, namelijk de dedicatie en het voorwoord, wil ik jou om advies vragen.' Uit dit fragment

blijkt wel dat de dedicatie een belangrijke functie had voor de reputatie en de carrière van een auteur. De behoefte aan een beschermer die zich over de tekst ontfermde was kennelijk reëel.

In eerste instantie droeg men volgens Van Almelooven een boek aan iemand op om te profiteren van diens goede naam. Maar minstens zo belangrijk was het met een dedicatie iemand te bedanken voor de hulp die hij geboden had bij een publikatie. Hoe vanzelfsprekend dit was blijkt pas goed wanneer men zich er niet aan hield. Een dedicatie was immers een kwestie van fatsoen. Van Almelooven had daarnaast wel degelijk oog voor de meer commerciële kant van de dedicatie. Dat kwam alleen al door zijn contacten met auteurs die, anders dan hijzelf, van hun geschriften moesten leven. Hij had het geluk dat hij niet van zijn pennevruchten afhankelijk was, maar het kon nooit kwaad eventuele kansen op een goede beloning in de gaten te houden. Hij wist ook goed aan wie men met het meeste profijt een boek kon opdragen: aan een regent of politicus, die een beloning kon geven voor de dedicatie, of de schrijver kon ondersteunen bij zijn carrière. Een dedicatie was daarom geen bladvulling, maar een uitstekend strategisch middel.

Van Almeloovens opmerkingen in zijn brieven toonden reeds een nuchtere kijk op de zaak. Hij kende de hoogstaande opvattingen over de dedicatie, die idealiter een blijk van vriendschap was, maar hij was ook op de hoogte van de dagelijkse gang van zaken. Morele principes hadden daarbij weinig waarde, en dedicaties hadden vooral strategisch nut. Deze enigszins tweeslachtige maar nuchtere houding kan ook ontdekt worden in zijn eigen dedicaties, die hij eveneens gebruikt als betaalmiddel en strategie om zijn loopbaan vorm te geven.

Het lijkt er daarom op dat geleerden, in ieder geval in de Republiek, met hun dedicaties niet zo op geld belust waren als wel is gesuggereerd door de achttiende-eeuwse critici en door veel onderzoekers. Hun kritiek richtte zich eenzijdig tegen de hebzucht en vleierij van de auteurs, maar er waren ook dedicaties die echte vriendschap of dank uitdrukten of (niet-materiële) bescherming inriepen. In plaats van een moreel verwerpelijk misbruik van de dedicatie was er juist sprake van een zorgvuldige afweging hoe men de dedicatie diende te gebruiken en aan wie men een boek moest opdragen. Er heerste onder geleerden een sterke erecode, die inhield dat diensten beloond behoorden te worden, 'voor wat hoort wat'. De dedicatie was daarbij een uitstekend 'betaalmiddel'. Het was wel gebruikelijk om deze betalingen te verpakken in een soort vriendschapsretorica, waardoor de utilitaire trekjes wat werden verdoezeld. Kijkt men eenmaal door dit rookgordijn, waarbij ook de excessieve lofprijzingen horen, heen, dan is duidelijk te zien hoe functioneel een dedicatie werd gebruikt.

Het nut, de *utilitas* van de dedicatie lag voor een geleerde namelijk niet zozeer in de mogelijke geldelijke beloning, maar juist in de functie die ze had als informeel betaalmiddel in de onderlinge relaties. Met een dedicatie kon hij diensten van anderen uitlokken en belonen. Een goede strategie hierbij bewees zo zijn nut bij de carrièreplanning. Voor de moderne onderzoeker tenslotte levert een nauwkeuriger onderzoek naar de dedicaties niet alleen veel gegevens op over de ontstaansgeschiedenis van een boek, over de auteur en zijn motieven, zoals reeds in de zeventiende eeuw werd erkend. Dedicaties zijn ook een goede bron voor gegevens over de sociale verhoudingen tussen geleerden.

Inmiddels is de volledige tekst van de lezing in een Engelse versie gepubliceerd in *Lias* 22 (1995), p. 175-195.